

ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ОНОМАСТИКА. ФРАЗЕОЛОГІЯ. ТЕРМІНОЛОГІЯ

УДК 811.161.2'373.2'06

DOI: 10.31651/2226-4388-2020-28-5-20

НОВІТНЯ ПЕРИФРАСТИЧНА СФЕРА: ОНОМАСІОЛОГІЧНЕ ТЛО, КОНОТАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

*М. І. Степаненко, доктор філологічних наук,
професор, ректор Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка
(Полтава, Україна)*

e-mail: myk_ivan@ukr.net

ORCID: 0000-0002-6727-1265

У статті різновекторно досліджено перифрастичні утворення, що послідовно й конкретно відображають зміни, пов'язані з різними сферами суспільного буття, з діяльністю тих людей, які безпосередньо чи опосередковано причетні до державотвірних процесів, до виходу України на міжнародну арену. Перифрастичний корпус диференційовано на два семантичні типи: «Людина», «Суспільний розвиток». У складі кожного з них вичленувано поліфункційні щодо значення перифрастичні поля з набором їхніх конкретних репрезентантів, з-поміж яких домінують негативно конотовані номінування. Визначено детерміновані екстралінгвальними причинами маркери пейоративності й мовні засоби експлікування їх. Доведено, що негативна обарвленість описових структур зумовлена складністю політичного життя в Україні, існуванням у державі різних політичних сил, які неоднозначно оцінюють її сучасний стан і не мають спільного погляду щодо її майбутнього.

Ключові слова: політичний дискурс, перифраз, перифрастичне поле, семантичний тип «Людина», семантичний тип «Суспільний розвиток», пейоративність.

Актуальність. Зміни, які переживає суспільство, послідовно й об'єктивно фіксує мова. За лінгвоканвою можна відновити перебіг подій, що відбувалися, оцінити участь людей у політичному, економічному, громадському, культурному, духовному житті, схарактеризувати пріоритети, які забезпечили поступ у різних сферах буття, визначити складники успіху, позитивного досвіду, установити причини невдач тощо. Маркером новачності є передусім лексико-семантичний ресурс, зокрема вторинні номінування. Модернізація, про яку йдеться, охоплює насамперед політичну царину. Динаміку політичного лексикону системно представлено в монографіях «Політичне сьогодення української мови: актуальний перифрастикон» [5], «Публіцистично-політичні перифрази в українській мові: 2017 рік» [6] та «Динаміка українського політичного лексикону: 2018–2019 рр.» [4] автора пропонованого дослідження. Ця студія, як і щойно згадані праці, базується на засадничому принципі, згідно з яким кожен з інноваційних компонентів «є носієм інформації про те, що відбувається в сучасному суспільстві, як до тих або тих важливих чи менш значущих змін причетні люди (політики, державні діячі й т. д.), різні об'єднання людей (за партійною належністю, громадською діяльністю й т. ін.)» [6, с. 3–4].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наголосимо, що кількісні та якісні зміни, які послідовно й реально відбивають сучасну еволюцію мови, ставали предметом

зацікавлення у вітчизняному й зарубіжному мовознавстві (Г. Євсєєва, С. Єрмоленко, Ю. Макарець, М. Навальна, О. Пономарів; Т. Битева, І. Ільїна, О. Кожин, Є. Лєсних, В. Орлова та ін.). Дослідники однак не в тому, що цей процес по-особливому активізувався в останні два десятиліття й набув оригінальних форм об'єктивування.

Метою статті є комплексний аналіз процесу творення й ідентифікування перифрастичних зворотів, які віддзеркалюють суспільно-політичні трансформації в Україні чітко окресленого періоду – 2020 рік.

Матеріали, методи та методика дослідження. Основними джерелами дібраного матеріалу стали інтернет-ресурси, тексти сучасних засобів масової комунікації. Специфіка досліджуваного об'єкта зумовила використання різних методів і методик дослідження: кореляція мовних явищ з різними об'єктами (для встановлення взаємозв'язку між процесами вторинного номінування й екстралінгвальними чинниками, які детермінують їх); контекстно-ситуативний аналіз (для вивчення функційної специфіки описових зворотів); компонентний аналіз (для виявлення мотивувальної бази перифраз, характеристики семантичної кореляції між поєднуваними лексичними одиницями).

Результати дослідження та їх обговорення. Суспільні зміни в усій їхній багатовимірності послідовно й конкретно відображають вторинні номінування. Корпус описових зворотів формують загальномовні структури, що не вимагають фонових знань, і так звані структури «на потребу дня, одноденки», які інтенційно зорієнтовані на актуалізацію цих знань: «щоб їх розуміти, треба знати контекст, пам'ятати ситуацію, яка стала поштовхом» для їх продукування [2, с. 36]. Упадає в око те, що аксіологічний потенціал перифрастичних номінацій в останній час відчутно послабився. Спричинено це зневиразненням політичного життя в Україні в 2020 році порівняно з попередніми роками (2004–2019): пристрасні суперечки як реакції на гострі виклики дня заступили якісь несуттєві, часто безпредметні розмови; зійшли з політичного кону маститі представники українського політикуму; знизився градус дискусій, отже, послабився й ресурс для неологізації; уповільнилися денотативно-сигніфікативні трансформації; звузилася ономазіологічно-перифрастична база, власне, вона локалізувалася довкола Президента Володимира Зеленського та його найближчого оточення. Однак й за таких умов вторинне номінування чи не найяскравіше й не найоб'єктивніше репрезентує якісні зміни, які вирують у суспільстві, характеризує діяльність тих, хто безпосередньо або опосередковано причетний до внутрішніх державотвірних процесів і до виходу України на міжнародну арену.

Звузило свій ступінь продуктивності, але не в такому обсязі, як слід було очікувати, перифрастичне поле «Петро Порошенко» (пор.: [5, с. 256–266; 6, с. 294–307; 4, с. 211–231]). Гостра критика, а нерідко й огульний осуд, Володимиром Зеленським Петра Порошенка, а Петром Порошенком Володимира Зеленського, відкриття низки кримінальних справ проти п'ятого Президента знайшли своє пряме відображення в описових зворотах із позитивним та негативним змістом. В оцінці одних Петро Порошенко – *гетьман-рятівник нації* [BBC; 10.07.2020], *гетьман України* [УТ; 24.01.2020], *найкращий президент із усіх, яких ми мали після відновлення Незалежності* [СП; 23–29.07.2020], *найкращий президент України за всі роки* [УП; 11.08.2020]. До цього розряду входить прогностичний перифраз *сьомий Президент* [СП; 09–15.07.2020]. Інші ж, навпаки, вважають *фігуранта 24 кримінальних проваджень* [УМ; 03.07.2020] *більшим ворогом, ніж Володимир Зеленський* [СП; 13–19.08.2020], *непосадженим баригою* [УМ; 21–22.11.2020], *головним державним і військовим злочинцем* [112ж; 03.01.2020], *заручником власного іміджу* [BBC; 10.07.2020], *«монархом України»* [УП; 18.09.2020], *«хазяїном» України* [DW; 18.09.2020]. Йому не забувають колишні гріхи й прорахунки, що засвідчує, наприклад, описова структура *Петя Гловайський* [BBC; 10.07.2020].

Принагідно зауважимо, що в українському політичному дискурсі послідовно фіксуються через перифрастичне тло події, учасниками яких є президенти інших країн,

котрі підтримують зв'язки з керівництвом нашої держави. Ідеться насамперед про сусідню Білорусь, яка цьогоріч обирала свого гаранта Конституції, продемонструвавши всьому світові, що не хоче «жити в клітці» [3], у яку її ось уже понад чверть століття загання «любимий бацька». Зафіксовано низку вторинних номінувань, що характеризують Олександра Лукашенка за різними параметрами. Граматичним центром цих конструкцій є власне ім'я в його варіантному представленні або нейтральні й різнотональні іменникові лексеми на зразок *бацька, президент, лідер, глава, майстер, суб'єкт, носій, голова, політик, довгожитель, жертва, диктатор, тиран, невдаха, малорос, маріонетка, повія, підстилка, мавпа, тарган* тощо. Найбільший відсоток в аналізованому перифрастичному полі припадає на описові звороти, що репрезентують стиль керівництва президента (*авторитарний лідер* [ЄП; 18.09.2020], *бацька-тиран* [УМ; 21.09.2020], *білоруський диктатор* [УП; 10.08.20], *диктатор Лука* [УМ; 26.08.2020], *жалюгідний старий диктатор* [СП; 13–19.08.2020], *глава ОМОНу, який без знаків розрізнення орудує на вулицях Білорусі, і купки бюрократів* [УП; 23.09.2020], *не президент, а голова ОМОНу* [УП; 23.09.2020], *президент виключно ОМОНу і жменьки брехливих чиновників* [УП; 23.09.2020], *визнаний майстер лавірувати й виходити з найскладніших ситуацій* [DW; 15.07.2020]). Менш активними є вторинні номінування, пов'язані з його народним рейтингом (*тривідсотковий президент* [DW; 08.08.2020]; *Саша три відсотки* [ЄП; 22.06.2020], *тривідсотковий тарган* [ГР; 04.06.2020]), авторитетом на міжнародному рівні (*маріонетка Путіна* [УМ; 26.08.2020], *підстилка імперської Росії* [УМ; 26.08.2020], *чергова жертва Заходу – поряд із Саддамом Хусейном, Муаммаром Каддафі* [Т; 19.08.2020]), ідеологічними переконаннями (*малорос і ментально носій «руського міра»* [УМ; 26.08.2020]), тривалістю політичного життя (*беззмінний президент* [УТ; 10.08.2020], *вічний бацька* [СД; 27.06.2020], *єдиний суб'єкт білоруської політики* [ЄП; 18.09.2020], *незмінний президент* [DW; 10.08.2020], *політик-довгожитель* [DW; 15.07.2020]), легітимністю (*самопроголошений президент Білорусі* [УП; 23.09.2020], *білоруський невідомо хто* [ДМ; 17.10.2020], *нелегітимний батька* [УН; 24.09.2020], *не президент Білорусі* [А; 23.09.2020], *нелегітимний лідер Білорусі* [Д; 01.10.2020], *незаконний президент Білорусі* [УП; 15.09.2020]), особистими якостями (*харизматичний і децю комічний бацька* [Т; 19.08.2020], *велика нерозумна мавпа з величезною кількістю страхів* [УП; 04.08.2020], *кривавий бацька* [Д; 01.10.2020]). До описуваного перифрастичного розряду входять і ті структури, які одночасно з різних боків характеризують очільника Білорусі: *вусатий диктатор* [НВ; 20.07.2020] (стиль керівництва й зовнішні особливості), *лояльний Москві диктатор* [Т; 19.08.2020] (ідеологічні переконання та стиль керівництва).

Якщо говорити загалом про еволюцію перифрастичного поля «Президент», то варто звернути увагу на такий вельми суттєвий момент: в усі досліджувані часові відтинки (з 2004 р. до 2019 р.) особливим динамізмом компонентного складу, розлогістю семантичної будови, виразністю конотативних властивостей вирізнявся корпус описових зворотів, які характеризують Володимира Путіна. Причини цього явища лежать на поверхні: Росія, використовуючи потужний медійний, фінансовий та інший арсенал, продовжує впливати на ситуацію в Україні, на вектори її внутрішнього та зовнішнього розвитку. Вона неабиякою мірою визначає теперішній поступ цивілізації. До зафіксованих раніше вторинних номінувань (див.: [5, с. 269–282; 6, с. 311–321; 4, с. 237–242]) додалися такі: *вічний президент* [Пр; 16.03.2020], *вічний цар Росії* [УП; 16.03.2020], *довічний цар всієї Росії* [УМ;], *карлик із комплексом неповноцінності* [СП; 09–15.07.2020], *керівник держави-агресора, яка вбиває українців і окупувала наші території* [РС; 23.01.2020], *кремлівський мрійник* [ГУ; 23.01.2020], *кремлівський сиділець* [Д; 23.03.2020], *лідер всієї Русі* [УП; 16.01.2020], *людина успадкованого імперського мислення* [СП; 23–29.07.2020], *небезпечніший за ліквідованого Усаму бен Ладена* [УМ; 04.03.2020], *новітній північний лихо-цар* [СП; 20–26.08.2020], *новітній цар-агресор* [СП; 20–26.08.2020], *посередній опер з арсеналом стандартних приколів, жодного благородства і великодушності* [ГУ;

23.01.2020], *наймерзенніший терорист сучасності* [СП; 5–11.11.2020]. Базою для творення цих описових найменувань є авторитарний стиль керівництва, негативні особисті якості очільника Росії, критична оцінка його президентської діяльності українцями і світовою спільнотою та інші критерії. Рейтинг описуваних перифраз-номінацій, що охоплює період із 2004 до 2020 року, може зрівнятися хіба що з рейтингом чинного в той або той період Президента України – Леоніда Кучми, Віктора Ющенка, Віктора Януковича, Петра Порошенка, а нині Володимира Зеленського. Наголосимо, що в публіцистичному дискурсі 2020 року про Леоніда Кучму й Віктора Ющенка майже не згадано. Поодинокими фіксаціями, причому без яких-небудь оригінальних прикмет, представлені описові звороти перифрастичного поля «Віктор Янукович», і це за тієї ситуації, що над четвертим президентом ще триває суд в Україні: *боягуз, травмований курячим яйцем* [ЗП; 18.02.2020], *донецький вурка* [ЛУ; 27.06.2020], *любитель стрибків по пеньках* [ЗП; 18.02.2020], *незабутній «лідер» Донбасу* [УМ; 12.08.2020], *професор-шапкокрад* [ЗП; 18.02.2020]. Ім'я Леоніда Кравчука, на чому ще буде наголошено, епізодично з'явилося в перифрастичній сфері у зв'язку з уходженням першого Президента до Тристоронньої контактної групи з мирного врегулювання ситуації на сході нашої держави.

Особливою продуктивністю та полісемантичністю вирізняються вторинні номінування, що характеризують чинного главу нашої держави й найближче його оточення. Нечисленними прикладами засвідчені позитивно конотовані описові структури. Їхній зміст відображає надії людей на початок нового життя в країні, вимоги українців до нового гаранта Конституції і просто симпатії співвітчизників: *улюбленець нації* [УМ; 21–22.11.2020], *кандидат надій, які не можуть здійснитися у всіх одночасно* [УМ; 08.05.2020], *ключ до дверей, за якими свобода* [УМ; 11.03.2020], *людина нової формації* [РС; 30.05.2020], *президент миру* [НВ; 08.02.2020], *простий хлопець* [РС; 15.06.2020], *супермен, який ставить на місце чиновників та захищає людей* [УП; 10.03.2020], *чесна, порядна людина з високим рівнем довіри* [УП; 23.01.2020], *сонцесяйний президент* [Нов; 18.01.2020], *надпровідник, через який повинен пройти струм від протестного суспільства до зашкарублого політикуму* [ХД; 23.05.2019]. Семантична нейтральність притаманна тим описовим зворотам, що вказують на вік Президента: *новий молодий президент* [РС; 03.01.2020]. Типовою ж для перифрастичного поля «Володимир Зеленський» є не міліоративність, а пейоративність, реалізована різними мовними засобами, чільне місце серед яких відведено мовній грі, що «підкреслює інтенсифікацію негативної оцінки явища» [2, с. 36]. Описові звороти чітко передають прорахунки Президента, з максимальною точністю фіксують нестримне падіння його рейтингу. З-поміж аналізованих описових структур домінують ті, які розкривають президентську практику Володимира Зеленського, рівень його політичної та громадянської компетентності. Роль змістового центру в них найчастіше виконують негативно забарвлені чи потенційно запроєктовані на цю функцію іменники (*монарх, блазень, брехло, невіглас, персонаж, заручник, трікстер, диктатор, піарник, цинік, переслідувач, ламер, мем, українофоб, комедіант, олігарховод, начальник, новачок* та ін.), присубстантивні прикметники та дієприкметники (*жорстокий, недосвідчений, інфантильний, одноразовий, маніакальний, популістський, оманливий, тимчасовий, антип'ятий, скомпрометований*) або ті й ті водночас, утворюючи складні словосполучення, рідше – складні речення з підрядною присубстантивно-атрибутивною чи займенниково-співвідносною підрядною частиною: *абсолютний монарх з типовими вадами і чеснотами* [УП; 12.04.2020], *антип'ятий президент* [УП; 27.04.2020], *верховний блазень* [Нов; 18.01.2020], *випадково легітимний* [СП; 09–15.07.2020], *глобальний брехло на посаді президента* [UR; 11.01.2020], *історичний невіглас* [СП; 30.01–05.02.2020], *відрижка радянської епохи* [УНов; 02.01.2020], *латентний українофоб* [СП; 09–15.07.2020], *ловець тіні в темній кімнаті* [СП; 09–15.07.2020], *майстер двозначностей і недомовок* [УМ; 21–22.11.2020], *маленький*

амбітний диктатор [СП; 09–15.07.2020], президент доби постдемократії [Т; 27.01.2020], скомпрометований президент [РС; 24.04.2020], український лідер-новачок [РС; 24.04.2020], маніакальний переслідувач без логіки, правових норм, моральних гальм, людських вимірів [СП; 09–15.07.2020], начальник країни, що чхати хотів на закони й Конституцію [Нов; 18.01.2020], один центр прийняття рішень [УП; 01.09.2020], оманливий президент [UR; 11.01.2020], постійно оновлюваний мем [УП; 15.07.2020], президент-комедіант [УМ; 01.09.2020], президент на раз [УП; 22.04.2020], президент слуг [УП; 06.03.2020], таємничий трікстер [112к; 21.04.2020], тимчасовий гарант [СП; 09–15.07.2020], не президент, а тимчасова фігура на чолі держави, поки не прийдуть інші [УМ; 20–21.11.2020], небідна людина, яка раптом вирішила вчитися політики за гроші платників податків [УП; 11.08.2020], український лідер-новачок [РС; 24.04.2020], цинік, актор і піарник [УП; 20.10.2020], заручник власного персонажу [РС; 09.03.2020], банальний піарник і цинік, який на всьому святому вміє піаритись [УП; 20.10.2020], недосвідчений політик, який мстить своєму попередникові за падіння власного рейтингу [Гор; 05.07.2020], політичний ламер [РТ; 20.04.2020]. Вершинним репрезентантом негативної оцінки гаранта Конституції є перифраз *Масштабне Ніхто* [УНов; 02.01.2020].

Поширений тип утворюють описові звороти, які вияскравлюють риси характеру Володимира Зеленського: *інфантильний президент* [Пос; 13.09.2020], *інфантильна людина* [Пр; 11.06.2020], *людина образи* [Пр; 11.06.2020]. Розряд цих перифраз доповнюють алюзійні номінації на взірць *великий вождь і вчитель* [Нов; 18.01.2020], *Його Величність Зе* [УП; 12.04.2020], що трансформувалися із зони «позитивність» до зони «негативність».

Окрему продуктивну групу становлять вторинні номінування, у яких Володимира Зеленського порівняно з відомими особистостями – президентами України (його попередниками), очільниками інших держав, знаменитими діячами: *Віктор Андрійович Зеленський* [УП; 03.10.2020], *Володимир Володимирович* [Путін] [Б; 04.06.2020], *підлеглий Путіна* [РС; 23.01.2020], *Леонід Данилович Зеленський* [УП; 29.04.2020], *олігарховод Кучма* [112к; 21.04.2020], *карикатурна копія Януковича* [ТП; 18.06.2020], *протилежність Порошенка* [LB; 20.05.2020], *погана копія Порошенка* [М; 17.06.2020], *жорсткий лідер Лукашенко* [112к; 21.04.2020], *елегантний Макрон* [112к; 21.04.2020]. Особливими конотативними властивостями наділений перифраз *Володимир малий*, який протиставлено знаковому антропонімові *Володимир Великий*, напр.: *Від Володимира Великого – до Володимира малого* [підзаголовок] [СП; 20–26.08.2020]. Описові структури з компонентом-прізвищем, ім'ям або по батькові уподібнені за своєю аксіологічною природою розглянутим вище негативно забарвленим компонентам досліджуваного перифрастичного поля.

У 2020 році, як і в 2019 (див.: [4, с. 89–127]), регулярним є творення описових конструкцій – найменувань віх допрезидентського життя натеперішнього глави держави: *головний блазень 95 кварталу* [СП; 25.06–01.07.2020], *експерт від «порно-актрис»* [СП; 09–15.07.2020], *клоун-кривляка, що насміхався з України й українців* [СП; 09–15.07.2020], *віральний контент* [УП; 15.07.2020], *актор-комік із хрипливатим голосом* [УП; 23.04.2020], *одне із зіркових імен на телеканалі Ігоря Коломойського 1+1* [ВЗ; 23.04.2020], *телевізійний бізнес-партнер Коломойського* [РС; 08.10.2020], *присмний медіавірус* [УП; 15.07.2020], *свій хлопець Голобородько* [112к; 21.04.2020]. Ядро сформували структури з детермінованими іменниками *клоун, актор і блазень*.

Продовжують активно побутувати використовувані на початку президентської каденції Володимира Зеленського описові найменування з ідентифікувальними семами 'який не стосується чинної системи', 'той, що не існує, але може існувати за певних умов' (див.: [4, с. 20–21]): *заручник віртуальної реальності* [ГК; 22.01.2020], *абсолютний популістський новачок* [РС; 24.04.2020], *лицар віртуального образу* [24к; 13.07.2020], *малозначущий персонаж із відеороликів* [УМ; 20–21.11.2020].

Тенденція до негативізму, що пронизує перифрастичне поле «Володимир Зеленський», послідовно поширена й на інші конкретні репрезентанти семантичного типу «Людина». Це пов'язане насамперед із перифрастичними полями «Андрій Богдан» та «Андрій Єрмак». Колишній керівник Офісу Президента – Андрій Богдан – і нинішній його очільник – Андрій Єрмак – сколихнули українське суспільство своєю діяльністю, оскільки неодноразово опинялися в конфліктних ситуаціях, про які знала вся країна, не могли порозумітися між собою й з іншими представниками влади, по-різному впливали на Президента. Зафіксовано низку описових зворотів, що вказують на спільне відомих в Україні двох Андріїв [РБК; 11.02.2020]. Їх не випадково названо *найголовнішими людьми в Офісі Президента* [УП; 11.09.2019], *двома найвпливовішими людьми в оточенні Володимира Зеленського* [НВ; 06.02.2020], *двома крильми Президента Зеленського* [НВ; 06.02.2020], *обома руками Володимира Зеленського* [НВ; 06.02.2020]. За Андрієм Богданом закріпилося перифрастичне найменування *тінь Зеленського* [5к; 11.02.2020], *шеф канцелярії Президента* [УМ; 04.02.2020], *найбільш довірена людина Зеленського* [УП; 24.06.2020], а за Андрієм Єрмаком – *друга після Богдана тінь Володимира Зеленського* [НВ; 10.01.2020], *друга тінь Зеленського* [НВ; 10.01.2020], *друга тінь глави держави після керівника Офісу Президента Андрія Богдана* [НВ; 10.01.2020], *головний канцелярист Зеленського* [СП; 23–29.07.2020], *реально найближча до Президента людина* [УП; 12.02.2020]. Між двома чиновниками, яким надав владу і яких вивів на політичний олімп Володимир Зеленський, є й суттєві відмінності. Це засвідчує родова вторинна описова структура *два різні види спорту* [УП; 16.03.2020], зміст якої конкретизує цілий спектр родових перифрастичних зворотів. Андрія Богдана поіменовано *Андрієм Бліжайшим* [ВНов; 11.12.2019] або просто «бліжайшим» [5к; 08.07.2020], *Андрієм внутрішніх справ* [УП; 22.01.2020], *експертом із внутрішніх справ* [НВ; 11.02.2020], *драйвером заміни глави Київської міської державної адміністрації* [УП; 30.01.2020], *правою рукою Коломойського* [ТСН; 12.02.2020], *Андрія Єрмака – Андрієм Другим* [НВ; 11.02.2020], *Андрієм Второзваним* [НВ; 06.02.2020], *Андрієм зовнішніх справ* [УП; 22.01.2020], *головним переговорником із Москвою–Вашингтоном* [УП; 12.02.2020], *тіньовим міністром закордонних справ України* [РС; 13.02.2020], *фахівцем із зовнішніх питань* [НВ; 11.02.2020], *архітектором схеми примирення мера Кличка і Президента Зеленського* [УП; 30.01.2020], *ставлеником Ахметова* [Е; 26.04.2020].

На цьому список описових назв, які вияскравлюють специфічні риси кожного з чиновників, не завершується. Відомо, що Андрій Богдан був активним учасником виборів Президента, утвердження влади Зеленського. Це розкривають перифрази *архітектор перемоги на виборах* [LB; 13.05.2020], *архітектор режиму Зеленського* [УП; 05.10.2020], *архітектор системи влади, у центрі якої поставлена постать Президента Зеленського* [УП; 16.03.2020], *головний руйнівник сакральності влади* [Гор; 15.02.2020], *ідеолог «турборежиму»* [УП; 22.04.2020], *ключова фігура української влади* [5к; 11.02.2020], *архітектор моделі керування державою* [УП; 04.11.2020], *головний радник кампанії Зеленського на виборах Президента* [УП; 11.02.2020], *один із перших членів команди Володимира Зеленського* [УП; 11.02.2020], *творець монобільшості* [УП; 22.04.2020], *один із найбільш одіозних членів Зе!команди* [УП; 11.02.2020], *голос за спиною Зеленського* [УП; 12.02.2020]. Найпромовистіше не тривалу, але наповнену яскравою формою співпрацю *ледь не всесильного глави Офісу Президента* [УП; 04.11.2020] Богдана з командою Зеленського розкривають вислови *зелений кардинал* [5к; 11.02.2020] та *непорушний стовп Зе!команди* [УП; 05.10.2020]. За перифрастичною версією системно вибудовується минуле (зокрема, зв'язки з чиновниками, бізнесменами, політиками), чесноти й гріхи Андрія Йосиповича, якого з лютого 2020 року почали називати «колишнім» Зеленського [УП; 05.10.2020]: *далеко не єдиний чиновник часів антиукраїнської діяльності Януковича, який зацікавив Зеленського* [УМ; 15.05.2020], *можливий канал впливу Коломойського* [УП; 11.02.2020], *один із небагатьох, хто може сказати Ігореві Коломойському «ні»* [LB;

13.05.2020], *наближена особа до одіозного прем'єра Миколи Азарова* [УМ; 15.05.2020]. З-поміж найтиповіших негативних і позитивних рис, які приписують Андрієві Богдану, – скандальність, нестриманість (*герой різного ґатунку скандалів* [УП; 11.02.2020], *фігура, яка не здатна об'єднувати* [ЗІК; 11.02.2020], *нестриманий хам* [ЗН; 15.02.2020]) та політична компетентність (*фактично єдиний член Зе!команди, який має серйозний політичний досвід* [УП; 10.01.2020]).

Андрієві Єрмаку інкримінують проросійськість і корумпованість. Ці висловлені народом звинувачення передають вторинні номінування з компонентами *Москва, Путін, корупція: агент Москви* [СП; 23–29.07.2020], *усоблення двох головних загроз для України – капітуляції у війні з Росією та корупції в новій владі* [ТСН; 06.05.2020], *крім, запханий нам імперією для того, щоб віддати Путіну Україну* [УП; 12.02.2020], *псевдо-самодержець із Банкової* [УМ; 25.03.2020], *усоблення корупції в команді Зеленського* [РС; 23.04.2020], *дуже комерційний персонаж, що знається на розподілі часток* [ЗН; 15.02.2020]. За час чинництва Єрмака Офіс Президента одержав назву *легальна резиденція Кремля* [УМ; 25.03.2020]. Меншим злом є особисті негативні якості Андрія Борисовича: *тріумфатор боротьби за владу в Офісі* [ЗІК; 11.02.2020], *любитель вигадувати різні плітки й розганяти їх* [УП; 01.04.2020]. Роль теперішнього керівника Офісу Президента України в державному, політичному житті, його досвід розкривають такі пейоративні й меліоративні перифрази, як *головний дипломат країни* [НВ; 11.02.2020], *один із найвпливовіших людей у владі* [ТБ; 02.01.2020], *людина, яка володіє і дипломатичним хистом, і знанням економіки, і знаннями політології* [УП; 04.11.2020], *неперевершений оратор і філософ* [УП; 04.11.2020], *тіньовий дипломат* [РС; 13.02.2020], *один із драйверів заміни Гончаренка* [УП; 16.03.2020], *у великій політиці людина нова* [ВВС; 11.02.2020].

Через перифрастичні дискурси чітко простежується механізм формування Володимиром Зеленським владних структур. Задекларована ним перед виборами теза-обіцянка, що кумівству, приятелізму в Україні вже не процвітати, суперечить змістові вторинних номінувань на зразок *креатура Зеленського* [УП; 28.05.2020], *ставленик Зеленського* [РС; 06.10.2020], *друг Зеленського* [УП; 04.11.2020], *давній друг президента* [УП; 11.09.2020], *великий особистий друг Володимира Олександровича* [УП; 04.11.2020], *кишеньковий суддя* [5к; 23.07.2020] та багатьох інших. Не зайвою буде у зв'язку з цим така інформація: «Комітет виборців України повідомив, що понад 30 осіб, які раніше працювали у структурах “Студії Квартал 95”, її дочірніх організаціях, надавали послуги компанії, співпрацювали із президентом Володимиром Зеленським на професійній основі, були знайомими, друзями, родичами Зеленського чи його оточення, отримали державні посади впродовж першого року президентства Зеленського» [1].

2020 рік багатий на кардинальні зміни в суспільно-політичному житті. Позначений він передовсім частими кадровими змінами, зокрема тими, які ініціював Президент. На цю й інші близькі до неї теми в досліджуваному дискурсі з'явилася низка перифрастичних сюжетів. Досить згадати хоча б чергове входження до українського владного істеблішменту Міхеїла Саакашвілі. Уже впорядковане розлоге поле вторинних найменувань, що різнобічно характеризують колоритне перебуле грузинсько-українського політика (див.: [5, с. 286–291; 6, с. 327–365; 4, с. 247–250]), розширили описові звороти *вдалий руйнівник старої системи* [КІ; 25.04.2020], *головний посередник між Києвом та штаб-квартирою Міжнародного валютного фонду* [УМ; 13.05.2020], *людина-конфлікт* [Гром; 24.04.2020], *харизматичний реформатор* [УМ; 08.09.2020], *ядерна зброя, здатна рознести все навколо* [ВВС; 22.04.2020], *таран для уряду* [Гром; 24.04.2020], *паличка-виручалочка для України* [УМ; 24.04.2020], *російський проєкт для розчленування України* [НАШ; 27.04.2020], *надійний член команди Володимира Зеленського* [УМ; 24.04.2020], *ядерна бомба Зеленського* [ВВС; 22.04.2020], *яскравий актор другого плану в новому сезоні про Зеленського* [УП; 22.04.2020].

Як тільки-но почала ширитися інформація про можливе обіймання вакантної посади Прем'єр-міністра України Сергієм Тігіпком, політичний дискурс заповнили вторинні номінування, що репрезентують минуле цього політичного діяча, можливий вплив його багатолітнього досвіду на сучасні суспільні реалії. Перифрастичне ядро утворюють конструкції з детермінованими субстантивами *ветеран*, *старожил*, *політик*, *господарник* та ін.: *ветеран української політики* [РС; 26.02.2020], *старожил української політики* [УМ; 03.03.2020], *вічний реформатор та комсомолец* [УП; 04.03.2020], *екссоратник Януковича* [РС; 26.02.2020], *міцний господарник* [Д; 28.02.2020], *не чужа для Ігоря Валерійовича людина* [Д; 28.02.2020], *свій серед своїх для всіх українських олігархів і власників найбільших телеканалів* [Д; 28.02.2020], *завжди «нове обличчя»* [УП; 26.02.2020], *нове обличчя на всі часи* [УП; 26.02.2020], *нянь для молодих облич* [УМ; 28–29.02.2020], *один із небагатьох дорослих людей у країні, хто може взяти на себе відповідальність за те, що відбувається* [Д; 28.02.2020], *ідеальний прем'єр-міністр для Зеленського* [Д; 28.02.2020] (пор.: [5, с. 344–346]).

Українське суспільство насторожило призначення Леоніда Кравчука головою української делегації в Тристоронній контактній групі в Мінську, а Вітольда Фокіна заступником голови. Гострою реакцією на ці події стало продукування пейоративних описових зворотів, регулярним граматичним центром яких є іменники *дідусь*, *старець*, *пенсіонер*, *миротворець*, що програмує у ролі атрибутивних поширювачів оцінно мотивовані прикметники або – рідше – прийменниково-іменникові конструкції: *нафталіновий старець* [ХД; 19.08.2020], *нафталіновий дідусь* [УТ; 14.09.2020], *політичний пенсіонер* [5к; 06.09.2020], *миротворець на пенсії* [УМ; 07.08.2020]. Глибиною змісту вирізняється багатокомпонентна перифрастична структура *пристосуванець з усмішкою Авгура, що догоджав усім негідникам при владі і не сприймав та критикував лише того свого спадкоємця, що стояв у незалежній Україні найвище, що був недосяжний і зробив для України найбільше* [СП; 03–09.09.2020], яка характеризує колишню політичну діяльність *старого мудрого лиса* [СП; 03–09.09.2020] Леоніда Кравчука.

Після заяв Фокіна про відсутність доказів війни між Україною та Росією, про негайне проведення вибрав й оголошення загальної амністії на Донбасі соціальні мережі вибухнули описовими зворотами, наповненими негативною семантикою. Вітольда Павловича порівняно з *криголамом, що прорубує шлях ідеї компартійного миру на Донбасі* [Д; 30.09.2020], названо людиною, яка свідомо бере участь в антиукраїнських пропагандистських заходах, спрямованих на дестабілізацію суспільно-політичного життя в Україні [УД; 01.09.2020], *некомпетентним руским чоловіком з українським паспортом* [Г; 29.09.2020], *малоросом і зрадником* [Г; 29.09.2020], *професійним зрадником* [Г; 29.09.2020]. Виходить за береги пристойності перифрастичний вислів *махровий ідіот* [УП; 29.09.2020], який адресує колишньому радянському й українському партійному, державному та політичному діячеві, першому прем'єр-міністрові незалежної України чинний міністр внутрішніх справ України Арсен Аваков. Щоправда, і цього чиновника, політика з багатолітнім досвідом не обійшла стороною перифрастична стихія. *Незмінний міністр внутрішніх справ* [Г; 14.04.2020], *незмінний міністр уже кількох урядів* [5к; 04.06.2020], *неоголошений прем'єр* [Г; 14.04.2020], *поліцейський володар сили* [УМ; 14.07.2020], *«стейкхолдер» справи Шеремета* [ВВС; 06.06.2020], *людина номер 2* [УП; 28.01.2020], *наше фсьо* [УМ; 08.09.2020], *один із «лідерів» рейтингу недовіри разом із Петром Порошенком та Юрієм Бойком* [УП; 26.02.2020], *потужний міністр внутрішніх справ* [Нов; 20.05.2020], *один із найефективніших урядовців* [УП; 03.03.2020], – це далеко не повний компонентний репертуар перифрастичного поля «Арсен Аваков».

До високочастотних слід уналежнити вторинні номінування, які характеризують роботу Кабінету Міністрів України, Прем'єр-міністра, окремих міністрів. Вони, зрештою, представляють в об'єктивному світлі сучасну вкрай суперечливу українську політику, яку Віктор Бобиренко цілком справедливо назвав *міцним сплавом «Санті-Барбари» і «Гри*

престолів» [УП; 17.04.2020]. Досить згадати хоча б *перший уряд Зеленського* [5к; 10.03.2020] і Прем'єр-міністра Олексія Гончарука, який недовго очолював його. Діяльність цього високого рівня чиновника розкривають такі неоднорідні щодо змісту вторинні структури: *наймолодший прем'єр* [УП; 08.03.2020], *солдат Президента* [ВЗ; 16.01.2020], *найкращий прем'єр-міністр за всю історію України* [ЕП; 16.01.2020], *кіндер-сюрприз нашої економіки* [З; 17.01.2020], *реформаторська маска президента Володимира Зеленського* [УМ; 03.03.2020], *скоропортящийся прем'єр* [Пр; 04.03.2020]. Органічно доповнює аналізовану парадигму перифраз-самохарактеристика *повний профан в економіці* [УП; 15.01.2020].

Кабінет Міністрів *чиновника середньої ланки* [112к; 01.11.2020], *незнаного посадовця* Дениса Шмигала [112к; 01.11.2020], або *другий уряд Зеленського* [ВГ; 11.03.2020], увійшов в історію як *«новий уряд» 2 старих олігархів* [Д; 04.03.2020], *результат олігархічного консенсусу з розширенням участі Ахметова в пайовому пакеті ... акціонерного пирога* [Д; 04.03.2020], *старі-нові обличчя Кабінету Міністрів* [Див; 05.03.2020], *уряд камікадзе* [УМ; 11.03.2020], *уряд мільйонерів* [Див; 05.03.2020], *уряд реваншистів, який виконуватиме всі вказівки Банкової* [УМ; 11.03.2020], *уряд технократів* [Див; 05.03.2020].

Не залишилася поза досліджуваною мовною сферою й Прокуратура України з її колишніми та сьогоденними очільниками. Зрозуміло, що ця вкрай важлива державна інституція повинна діяти автономно, бути незаангажованою, дистанціюватися від чийх-небудь впливів, і президентських також. Однак перифрастичний матеріал, який є в нашому розпорядженні, дає підстави твердити про інші аксіологічні виміри: *прокуратура – джерело збагачення для інших* [УП; 05.03.2020], *інструмент тиску та політичних репресій* [УП; 05.03.2020], а Генеральний Прокурор України – *кишенькова людина кожного наступного президента* [ЦНет; 17.03.2020]. Генерального прокурора Руслана Рябошапку вважають *людиною Президента* [УП; 05.03.2020], *на сто відсотків моїм [президентовим] хлопцем* [УП; 03.03.2020], *своїм хлопцем* [УП; 03.03.2020] і водночас *неугодним прокурором* [УП; 05.03.2020], позаяк той набрався мужності й зробив самостійні кроки, які розходилися з обраною владою стратегією й тактикою. Неоднозначно оцінено діяльність іншого керівника прокуратури – Ірини Венедіктової. На її зв'язки з Президентом Володимиром Зеленським, партією «Слуга народу», міністром Арсеном Аваковим указують описові звороти *повністю залежна фігура* [Бат; 17.03.2020], *креатура президента Зеленського* [НАШ; 16.09.2020], *соратниця Володимира Зеленського* [РС; 30.09.2020], *генеральний прокурор «слуги народу»* [РС; 17.03.2020], *не на 100 % «свій» Генеральний прокурор Володимира Зеленського, а на всі 200* [Пр; 17.03.2020], *Феміда з партквитком «Слуги народу»* [РС; 17.03.2020], *людина Авакова* [Гор; 09.06.2020]. Ірину Валентинівну вважають не лише *берегинею недоторканих* [РС; 30.09.2020], *подругою вбивць Гандзюк* [УМ; 05.05.2020], а й *українською Маргарет Тетчер* [Р; 29.05.2020], *убачають у ній професіонала і лідера, який має всі шанси просунути у великій політиці* [Р; 29.05.2020]. Через ту причину, що Венедіктова призначила Святослава Піскуна своїм радником на громадських засадах, ім'я *Генпрокурора часів Кучми та Ющенка* [Гром; 30.07.2020] знову повернулося в перифрастичну царину: *ветеран української політики* [УП; 18.08.2020], *чи не найголовніший ветеран генпрокурорського крісла* [Гром; 30.07.2020].

Цьогорічні відносно стабільні процеси в церковному житті України позначилися й на перифрастичному ладі мови: якщо в 2018/2019 роках мало місце активне творення конфесійних антропонімічних і неантропонімічних вторинних назв [4, с. 11–16, 36, 85, 184–188, 203–209, 257, 303, 318, 339, 349, 353, 358, 378–382, 384], то в досліджуваний період цього не зазначено. Виняток становить хіба що ім'я «Філарет». Прикрим фактом стало те, що колишній предстоятель Української православної церкви Київського патріархату спробував відновити законно ліквідований Київський патріархат і цим самим хотів

учинити розкол у церкві, якій Вселенський патріарх Варфоломій надав томос про автокефалію. Цю сторінку життя *досвідченого церковного апаратника* [ДФ; 02.04.2020], *релігійного лідера № 1 в Україні* [ДФ; 02.04.2020], якому Об'єднавчий собор присвоїв титул Почесного патріарха Православної церкви України, прямо й дотично передають вторинні номінування *двічі розкольник* [СЖ; 16.01.2020], *міна уповільненої дії для київського православ'я* [ГК; 24.01.2020], *архієрей на покої* [DW; 05.02.2020], *«позаштатний патріарх» Православної церкви України* [ДФ; 02.04.2020], *впливова публічна особа, котра пасивно спостерігала за приходом нинішнього меншого зла* [СП; 01–15.01.2020], *радник № 1 для Митрополита Епіфанія* [ДФ; 02.04.2020], *генерал без армії* [ДФ; 02.04.2020], *відповідальний редактор своєї біографії* [ДФ; 02.04.2020], *властолюбна людина, для якої влада і першість у Церкві значать набагато більше, ніж її єдність і майбутнє* [ДФ; 02.04.2020]. Перифрастичну оповідь про Філарета, що охоплює його церковну діяльність у добу незалежності, об'єктивно й точно репрезентує перифрастична опозиційна номінація *прапор автокефалії* [УІ; 03.02.2020] / *кинутий розкольник* [СЖ; 16.01.2020].

Масив нових перифрастичних номінацій зумовлений і таким чинником, як повернення до активного життя тих, хто після падіння «кримінального, авторитарного і клептократичного режиму» Януковича [4, с. 354] змушений був тікати з країни, самооборонятися або займати вичікувальну позицію. Пожвавили цю поширену українську практику політичного перевтілення вибори до місцевих органів влади, що припали на жовтень 2020 року. Список нових-старих політиків і чиновників, які стали безпосередніми учасниками цього процесу чи просто заявили про себе після кількалітнього вимушеного мовчання, досить об'ємний. У центрі важливих подій знову опинилися поряд із багатьма іншими, приміром, добре призабуті ексмери Неля Штепа та Олександр Попов, ексдепутат Віктор Лозінський, соратник експрезидента-втікача Владислав Лук'янов. Їхню вчорашню бурхливу діяльність і сьогоднішні політичні та чиновницькі потуги в тонких деталях передають негативно оgranені описові звороти: Штепу названо *перефарбованою патріоткою* [УА; 27.10.2020] (пор.: [6, с. 407–409; 4, с. 292]), Попова – *хранителем «Йолки»* [УП; 27.10.2020], *фігурантом справи про силовий розгін студентів* [УП; 27.10.2020], *людиною, яка представляла вертикаль Януковича в Києві* [УП; 26.10.2020], *магнітом для проросійського електорату Києва* [УП; 27.10.2020], *проросійським кандидатом від ОПЗЖ* [Опозиційного блоку – За життя] [УП; 27.10.2020] (пор.: [5, с. 256]), Лозінського – *кіровоградським убивцею* [УП; 27.10.2020], *політиком зі стажем і нагородами «за відданість ідеалам» від Віктора Януковича* [УП; 27.10.2020] (пор.: [5, с. 194]), Лук'янова – *одіозним колишнім нардепом від Партії регіонів* [УП; 01.11.2020].

У 2020 році перифрастичний динамізм поширився не лише на семантичний тип «Людина», а й на семантичний тип «Суспільний розвиток», що засвідчує діапазон перифрастичних номінувань, які ілюструють авторство, зміст, мету, наслідки, місце в мовно-нормативному полі законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо навчання державною мовою в закладах освіти». Важливо відзначити, що українському суспільству було притаманне колись і не втрачене тепер бурхливе реагування на зміни в мовній політиці, мовному законодавстві. Аби переконатися в цьому, досить подумки повернутися до дискусій, які точилися навколо Закону «Про мови в Українській РСР», до Мовного майдану у зв'язку з прийняттям та легітимізацією Закону «Про засади державної мовної політики» Ківалова–Колесніченка (див.: [6, с. 33–57]). Черговим доказом розвитку мовного законодавства за колоніальним, а не європейським зразком є скандальний законопроект 2020 року, який українці іронічно назвали *московською забаганкою* [5к; 13.07.2020], *провокаційним мовним законопроектом нардепа «Слуги народу» Максима Бужанського* [УМ; 24.07.2020], *антимовним законопроектом «слуги» Бужанського* [ГК; 15.07.2020]. Прецедентне ім'я одіозного депутата пропрезидентської фракції «Слуга народу» пана Бужанського також стало

об'єктом перифрастичного зображення: *відвертий і брутальний інструмент у руках Москви з реалізації мовної політики, а отже, демонтажу української держави* [СП; 09–15.07.2020], *ганьба України* [УМ; 28–29.02.2020], *латентний українофоб* [СП; 09–15.07.2020], *прямий наступник пропутінської, імперської україноненависницької політики* [СП; 09–15.07.2020]. Наміри слугонародівців ревно підтримували представники політичної партії «Опозиційний блок – За життя» – *найбільшої біди України* [Е; 08.05.2020], *російської п'ятої колони в Україні* [Е; 08.05.2020], *стержня проросійської п'ятої колони в Україні* [Е; 08.05.2020]. Об'єднання політичних сил «Слуги народу» й «Опозиційної платформи – За життя» патріотично налаштовані українці сприйняли як *нову проросійську коаліцію* [УП; 21.09.2020], *проросійську олігархічну коаліцію* [УП; 21.09.2020]. Щодо місця аналізованого документа в мовно-законодавчому полі, то його найповніше характеризує алюзійна описова структура *Земський указ* [ЛМ; 16.07.2020]. Наслідки силоміць насадженого *провокаційного законопроекту* [СП; 30.07–05.08.2020] відображають описові структури *русифікаторський законопроект* [5к; 13.07.2020], *шлях до тотальної русифікації освіти* [5к; 13.07.2020]. Зміст документа, про який ідеться, закладений у вторинних номінуваннях *українофобський законопроект* [ОТ; 17.07.2020], *удар по українській мові та освіті* [УМ; 17–18.07.2020], *найбільша загроза українській мові й українській освіті з часів Януковича* [5к; 13.07.2020], *найбільша загроза українській мові* [5к; 13.07.2020], *антиукраїнська провокація* [5к; 13.07.2020], *антидержавний закон* [УМ; 24.07.2020].

Із сучасним і майбутнім станом мовної ситуації в Україні безпосередньо пов'язаний ще один Закон, який у січні 2020 року ухвалила Верховна Рада України, – «Про повну загальну середню освіту», зокрема, його п'ята стаття «Мова освіти в закладах загальної середньої освіти», а якщо конкретніше, то задекларовані в ній права осіб, що належать до корінних народів або національних меншин України. Прийнятий документ оцінено по-різному – як позитивний, перспективний і як негативний, загрозливий акт. Це образно і змістовно віддзеркалює опозиційна перифрастична структура *черговий крок українізації* [ГК; 17.01.2020] / *ще один показовий відступ України в мовній політиці на користь чужих мов, і передусім мов колишніх і теперішніх окупантів* [СП; 06–12.02.2020].

Не стихив обертів процес творення перифраз-партіонімів. Пріоритет віддано політичній силі «Слуга народу», яка пережила найрадикальніші, здебільшого деструктивні, зміни. Їх розкривають із високим ступенем об'єктивності такі вторинні номінування, як *традиційний для України електоральний проект, створений під лідера* [УП; 06.10.2020], *типовий приклад всеосяжної партії* [УП; 06.10.2020], *ідеологічний феномен* [УП; 06.10.2020], *перша в історії незалежної України політсила, котра сформувала в парламенті монобільшість* [УП; 21.10.2020], *віртуальний проект* [112к; 16.05.2020], *віртуальна партія кіношного походження зі сталінською назвою «Слуга народу»* [СП; 25.06–01.07.2020], *найбільша біда України* [Е; 08.05.2020], *російська п'ята колона в Україні* [Е; 08.05.2020], *квазіпартія з депутатів-гумористів та тіні Коломойського* [DW; 17.06.2020], *партія без ідеології* [DW; 17.06.2020], *найпопулярніша політична сила країни у регіонах* [DW; 17.06.2020].

Активно поповнився компонентний склад перифрастичного поля «Система правління Володимира Зеленського». Розряд описових структур, які з'явилися в 2019 році (*епоха Зеленського, епоха сценаристів, кінець епохи бідності, лібертаріанство і «Лукашенко-стайл» в одному флаконі, турборежим ліквідації України* [4, с. 354–355]), поповнили виразно забарвлені нові утворення: *влада постійних зашкварів* [УМ; 08.09.2020], *влада центристів-мейнстрімників* [УМ; 11.03.2020], *Зелені* [УП; 28.03.2020], *зелена влада* [Д; 28.02.2020], *зелений комунізм* [Д; 28.02.2020], *час безвідповідального ставлення до справ державних* [СП; 23–29.07.2020], *доба пост-демократії* [Т; 27.01.2020], *епоха деградації імені Зеленського* [УП; 02.11.2020], *епоха*

Зеленського [УП; 02.11.2020], продовжувачі справи Віктора Януковича [УМ; 20–21.11.2020].

Постійні занепокоєння, що наша держава може втратити суверенітет, безвіз, що їй загрожує зміна євроінтеграційного вектору, що неминуче настане новий територіальний поділ, що десь на споконвічно українських землях з'явиться Новоросія чи якесь інше псевдоутворення, заманіфестовані в описових зворотах перифрастичного поля топонімного складу «Україна»: *держава національних меншин* [СП; 01–10.06.2020], *держава українців* [СП; 01–10.06.2020], *держава українців, а не москалів* [УМ; 14.07.2020], *держава українців, а не національних меншин* [СП; 01–10.06.2020], *не Росія, не Ірак і навіть не Білорусь* [Нов; 18.01.2020], *одна з головних мішеней російської пропаганди щонайменше з 2014 року* [УМ; 10.06.2020], *криголам історії на пострадянському просторі* [РС; 06.01.2020]. Серед аналізованих вторинних найменувань зафіксовано й ті, що стосуються наших внутрішньоукраїнських негараздів, досягнень, які неодмінно супроводжують руйнівні процеси: *єдина у світі держава, яка в час пандемії має вже третього міністра охорони здоров'я* [Тех; 19.05.2020], *голодний підліток із рюкзачком* [УП; 12.10.2020], *свобода, вольниця, бардак, хаос* [УП; 12.10.2020] (пор.: [6, с. 548–555; 4, с. 370–376]).

Велику групу сформували описові структури перифрастичного поля «Росія». Вони розкривають криваву історію нашого одвічного сусіда, його зухвалі загарбницькі наміри, постійні прагнення авторитарно впливати на колишню й сучасну цивілізацію: *північний орел двоголовий* [ГО; с. 12], *остання орда без честі, віри, без Бога* [ГО; с. 12], *агресор, який розв'язав і веде вже 7-й рік війну на знищення України* [СП; 10–16.09.2020], *окупант, який чинить злочин агресії проти України та здійснює окупацію частини української території за допомогою регулярних військ і іррегулярних збройних формувань та окупаційної адміністрації* [СП; 10–16.09.2020], *серйозна загроза* [РС; 26.09.2020], *спонсор тероризму* [ЛУ; 27.06.2020], *світовий порушник спокою* [UTv; 19.07.2020], *терористичний монстр* [УМ; 25.03.2020], *чорна діра, що живиться нафтою і газом, а випромінює пропаганду* [УМ; 05.03.2020] (пор.: [5, с. 542–550; 6, с. 511–522; 4, с. 350–353]).

У ще один розряд погруповано вторинні номінування, які розкривають перебіг місцевих виборів в Україні, що відбулися 25 жовтня 2020 року. Ця подія не знайшла активного відображення в перифрастичному просторі, стала периферійним явищем. Звороти, що з'явилися, не вияскравлюють якихось особливостей виборчого процесу, вони здебільшого є нейтральними назвами його різних процедур. Виняток становлять хіба що поодинокі, наповнені конкретного змісту описові структури, як-от ці: *перше болюче випробування для Володимира Зеленського та його партії «Слуга народу»* [УП; 17.09.2020], *справжній референдум щодо ставлення до президента і його політики* [ІФ; 18.10.2020]. Колоритнішими є описові звороти, які характеризують механізм проведення загальнонаціонального опитування від Володимира Зеленського в день виборів до місцевих рад: *незаконна передвиборча агітація Зеленського та його слуг* [5к; 25.10.2020], *найбільша фальсифікація і найбільше порушення, яке було за всю історію України і може порівнятися лише з фальсифікаціями Януковича у 2014-му році* [УП; 25.10.2020], *95 квартал на виборчих ділянках* [УП; 26.10.2020], *дослідження в польових умовах* [24к; 25.10.2020], *голосування, де можна відповісти по 7 разів* [24к; 25.10.2020], *експлуатація дитячої праці* [24к; 25.10.2020]. У соціальних мережах не фігурували традиційні для домайданих, а почасти й післямайданих виборів синтаксичні конструкції *брудні виборчі технології*, *масштабні фальсифікації*, *масштабний підкуп*, *купівля-продаж голосів*, *продуктові набори*, *мертві душі*, *переписування протоколів*, *протокольне блокування голосів*, *фальшиві бюлетені*, або «печенье» та ін. Можна твердити, що цей важливий етап в житті України стає дедалі прозорішим, об'єктивнішим, тяжіє до європейської практики, до випрацюваних світом прозорих стандартів.

Висновки й перспективи. Перебіг знакових і менш сутнісних подій, що відбулися в нашій країні 2020 року, послідовно відображає перифрастична система, формування якої визначальною мірою залежить від позамовних чинників. Серед зафіксованих загальнономовних та оказіональних описових зворотів домінують ті, які входять до семантичного типу «Людина», що є цілком логічним і закономірним фактом: усі суспільні процеси, пов'язані з людиною, відбуваються за її безпосередньою участю. Вторинні номінування вирізняються семантичною та формально-граматичною поліфункційністю, широтою спектра аксіологічної тональності. Вищу продуктивність мають негативно конотовані описові звороти, що засвідчує складність і суперечливість життя в Україні, існування в державі політичних та інших сил, які неоднаково оцінюють її сучасний стан і не мають спільного погляду щодо її майбутнього.

Список використаної літератури

1. За рік президентства Зеленського понад 30 колишніх «кварталівців» та їх оточення опинилися на держпосадах – КВУ. *5 канал* : сайт. 2020. 15 трав. URL : <https://www.5.ua/polityka/za-rik-prezydentstva-zelenskoho-ponad-30-kolyshnikh-kvartalivtsiv-ta-ikh-otochennia-opynylysia-na-derzhposadakh-kvu-215001.html> (дата запити: 05.06.2020).
2. Кислюк Л. П. Узуальне й оказіональне словотворення в різностильовій мовній практиці. *Українська мова: наук.-теорет. журн.* 2020. 2 (74). С. 31–44.
3. Небесна І. “Не хочемо жити в клітці”: як білоруси пережили ніч гніву та до чого готуються далі (ексклюзив). *Terminovo*. 2020. 10 серп. URL : <https://terminovo.te.ua/news/34957/> (дата запити: 10.08.2020).
4. Степаненко М. Динаміка українського політичного лексикону: 2018–2019 рр. : монографія. Полтава : Астроя, 2020. 408 с.
5. Степаненко М. Політичне сьогодення української мови: актуальний перифрастикон : монографія. Харків : Видавець Іванченко І. С., 2017. 616 с.
6. Степаненко М. Публіцистично-політичні перифрази в українській мові: 2017 рік : монографія. Полтава : Дивосвіт, 2018. 588 с.

Список використаних джерел і їх скорочень

112к – 112.ua: сайт телеканалу. URL : <https://ua.112.ua>.
24к – Телеканал новин «24». URL : <https://news.24tv.ua>.
5к – 5 канал. URL : <https://www.5.ua>.
А – Апостроф. URL : <https://apostrophe.ua>.
Б – Букви: інтернет-видання. URL : <https://bykvu.com>.
Бат – Батьківщина : сайт. URL : <https://ba.org.ua>.
ВГ – Вголос : сайт інформаційного агентства. URL : <https://vgolos.com.ua>.
ВЗ – Високий замок. URL : <https://wz.lviv.ua>.
ВНов – Волинь-нова : інтернет-сторінка. URL : <https://www.volyn.com.ua>.
ГК – Главком. URL : <https://glavcom.ua>.
ГО – Гринів О. Віщі знаки : вірші. Львів : Каменяр, 2020.
Гор – Гордон. URL : <https://gordonua.com>.
ГР – Главред. URL : <https://glavred.info>.
Гром – Громадське телебачення : сайт телеканалу. URL : <https://hromadske.ua>.
ГУ – Голос України: газета Верховної Ради України.
Д – День: сайт газети. URL : <https://m.day.kyiv.ua>.
Див – Дивись.info : сайт інформаційного агентства. URL : <https://dyvys.info>.
ДМ – Детектор Медіа : сайт громадської організації. URL : <https://detector.media>.
ДФ – Духовний Фронт : інформаційна платформа. URL : <https://duhovnyfront.com.ua>.
Е – ESPRESO.TV: сайт телеканалу. URL : <https://espresso.tv>.
ЕП – Економічна правда. URL : <https://www.epravda.com.ua>.
ЄП – Європейська правда. URL : <https://www.eurointegration.com.ua>.
ЗП – Зоря Полтавщини : обласна громадсько-політична газета.
ІФ – Інтерфакс-Україна: сайт інформаційного агентства. URL : <https://ua.interfax.com.ua>.
КІ – Корупція Інфо: сайт інформаційного агентства. URL : <https://korupciya.com>.
ЛМ – Львівська мануфактура новин: інтернет портал. URL : <https://www.lmn.in.ua>.
ЛУ – Літературна Україна: газета письменників України.
М – Мета : українська пошукова система. URL : <https://news.meta.ua>.
НАШ – НАШ : сайт телеканала. URL : <https://nash.live>.
НВ – Новое время : сайт журналу. URL : <https://nv.ua>.
Нов – Новинарня : інтернет-видання. URL : <https://novynarnia.com>.

ОТ – Офіційний сайт Трускавецької міської ради. URL : <http://www.tmr.gov.ua>.
 П – Пропозиція : інформаційний бюлетень. URL : <https://proposition.org.ua>.
 Пос – Поступ: львівська газета. URL <http://postup.brama.com>.
 Пр – Прямий: сайт телеканала. URL : <https://prm.ua>.
 Р – Ракурс : суспільно-правовий портал. URL : <https://racurs.ua>.
 РБК – РБК-Україна. URL : <https://www.rbc.ua>.
 РС – Радіо Свобода. URL : <https://www.radiosvoboda.org>.
 РТ – РадіоТрек : сайт радіостанції. URL : <https://radiotrek.rv.ua>.
 СД – Слово і діло: аналітичний портал. URL : <https://www.slovoidilo.ua>.
 СЖ – Сільське життя: сайт газети. URL : <http://silске.org>.
 СП – Слово Просвіти: культурологічний просвітницький тижневик Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка.
 Т – Тиждень Уа. URL : <https://tyzhden.ua>.
 ТП – Тверезий погляд : інтернет-портал. URL : <https://tverezo.info>.
 ТСН – ТСН : сайт інформаційного агентства. URL : <https://tsn.ua>.
 УД – Український дощ: сайт творчого об'єднання. URL : <https://ukrrain.com>.
 УІ – Укрінформ. URL : <https://www.ukrinform.ua>.
 УМ – Україна молода: щоденна інформаційно-політична газета.
 УН – Українські новини. URL : <https://ua24.pro>.
 УНов – Українські новини: сайт інформаційного агентства. URL : <https://ukranews.com>.
 УП – Українська правда : сайт газети. URL : <https://www.pravda.com.ua>.
 ХД – Хвиля Десни. URL : <http://hvilya.com>.
 ЦНет – Цензор.НЕТ. URL : <https://censor.net>.
 BBC – BBC News Україна. URL : <https://www.bbc.com>.
 D – Depo.ua. URL : <https://www.depo.ua>.
 DW – Deutsche Welle. URL : <https://p.dw.com>.
 G – Gazeta.ua. URL : <https://gazeta.ua>.
 LB – LB.ua. URL : <https://lb.ua>.
 Tex – Texty.org.ua: інтернет-видання . URL : <https://texty.org.ua>.
 UR – Ukrain : сайт інтернет-видання. URL : <https://ukrrain.com>.
 UTv – UA TV : сайт телеканала. URL : <https://uatv.ua>.
 Yt – Youtube. URL : <https://www.youtube.com>.
 Z – Znaj.ua. URL : <https://znaj.ua>.
 ZIK – ZIK: сайт інформаційного агентства. URL : <https://zik.ua>.
 ZN – ZN,UA. URL : <https://zn.ua>.

References

1. During the year of Zelensky's presidency, more than 30 former "quarters" and their entourage found themselves in government positions – KVV. 5 channel : site. 2020. 15 may. URL: <https://www.5.ua/polityka/za-rik-prezydentstva-zelenskoho-ponad-30-kolyshnikh-kvartalivstiv-ta-ikh-otochennia-opynylysia-na-derzhposadakh-kvu-215001.html> (request date: 05.06.2020) (In Ukr.).
2. Kysliuk L. P. (2020). Uzualne i okazionalne slovtvorennia v riznostyloviy movniy praktytsi [Usual and occasional word formation in different styles of language practice]. In : *Ukrainska Mova : nauk.-teoret. zhurnal*. 2 (74), 31–44 (in Ukr.).
3. Nebesna I. (2020). “Ne hochemo zhyty v klitci”: yak bilorusy perezhly nych hnivu ta do chogo gotuyutsia dali (ekskliuzyv) [“We do not want to live in a cage”: how Belarusians survived the night of anger and what they are preparing for next (exclusive)]. In : *Terminovo*. 10 серп. URL : <https://terminovo.te.ua/news/34957/> (request date: 10.08.2020) (In Ukr.).
4. Stepanenko M. (2020). Dynamika ukrainskogo politychnogo leksykonu: 2018–2019 rr. [Dynamics of the Ukrainian political lexicon]: 2018–2019 : monograph. Poltava : Astraia, 408 (in Ukr.).
5. Stepanenko M. (2017). Politycne siogodennia ukrainskoi movy: aktualnyi peryfrastykon [The political present of the Ukrainian language: the current periphrasticon] : monograph. Kharkiv : Publisher Ivanchenko I. S., 616 (in Ukr.).
6. Stepanenko M. (2018). Publitsystychno-politychni peryfrazy v ukrainskii movi: 2017 rik [Journalistic and political paraphrases in the Ukrainian language: 2017] : monograph. Poltava : Dyvicit, 588 (in Ukr.).

List of used sources and their abbreviations

112к – 112.ua: site of the TV channel. Available at : <https://ua.112.ua>.
 24k – TV channel of news "24". Available at : <https://news.24tv.ua>.
 5k – 5 channel. Available at : <https://www.5.ua>.
 A – Apostrophe. Available at : <https://apostrophe.ua>.
 Б – Bukvy: online edition. Available at : <https://bykvu.com>.

Бат/Bat – Batkivschyna: site. Available at : <https://ba.org.ua>.
 ВГ/VG – Vholos: site of information agency. Available at : <https://vgolos.com.ua>.
 ВЗ/VZ – Vysokyi Zamok. Available at : <https://wz.lviv.ua>.
 ВНов/Vnov – Volyn-Nova: Internet page. Available at : <https://www.volyn.com.ua>.
 ГК/GK – Glavkom. Available at : <https://glavcom.ua>.
 ГО – Hryniv O. Vishchi znaky : virshi. Lviv : Kameniar, 2020.
 Гop/Gor – Gordon. Available at : <https://gordonua.com>.
 ГР/GR – Glavred. Available at : <https://glavred.info>.
 Гром/Grom – Public television: the site of the TV channel. Available at : <https://hromadske.ua>.
 ГУ/GU – Voice of Ukraine: newspaper of the Verkhovna Rada of Ukraine.
 Д/Д – Dan: newspaper site. Available at : <https://m.day.kyiv.ua>.
 Див/Dyv – Dyvys. info: website of the information agency. Available at : <https://dyvys.info>.
 ДМ/DM – Detector Media: site of public organization. Available at : <https://detector.media>.
 ДФ/DF – Dukhovnyi Front: information platform. Available at : <https://duhovnyfront.com.ua>.
 Е – ESPRESSO.TV: site of the TV channel. Available at : <https://espresso.tv>.
 ЕП/EP – Economichna pravda. Available at : <https://www.althoughda.com.ua>.
 ЄП/EuP – Europeiska pravda. Available at : <https://www.eurointegration.com.ua>.
 ЗП/ZP – Zorya Poltavshchyny: regional socio-political newspaper.
 ІФ/IF – Interfax-Ukraine: site of the information agency. Available at : <https://ua.interfax.com.ua>.
 КІ – Corruption Info: site of information agency. Available at : <https://korupciya.com>.
 ЛМ/LM – Lvivska manufactura novyn: internet portal. Available at : <https://www.lmn.in.ua>.
 ЛУ/LU – Literary Ukraine: a newspaper of Ukrainian writers.
 М – Meta: Ukrainian search engine. Available at : <https://news.meta.ua>.
 НАШ/NASH – Nash: site of the TV channel. Available at : <https://nash.live>.
 НВ/NV – NOvoie vramia: the site of the magazine. Available at : <https://nv.ua>.
 Нов/Nov – News: online edition. Available at : <https://novynarnia.com>.
 ОТ/OT – Official site of Truskavets City Council. Available at : <http://www.tmr.gov.ua>.
 П/Р – Propozytsia: newsletter. Available at : <https://proposition.org.ua>.
 Пос/Pos – Postup: Lviv newspaper. Available at : <http://postup.brama.com>.
 Пр/Pr – Priamyi: TV channel site. Available at : <https://prm.ua>.
 Р/Р – Rakurs: social and legal portal. Available at : <https://racurs.ua>.
 РБК/RBK – RBC-Ukraine. Available at : <https://www.rbc.ua>.
 РС/RS – Radio Svoboda. Available at : <https://www.radiosvoboda.org>.
 РТ/RT – RadioTrek: site of the radio station. Available at : <https://radiotrek.rv.ua>.
 СД/SD – Slovo I dilo: analytical portal. Available at : <https://www.slovoidilo.ua>.
 СЖ/SZh – Silske Zhyttia: newspaper site. Available at : <http://silske.org>.
 СП/SP – Word of Enlightenment: culturological educational weekly of the All-Ukrainian Society “Enlightenment”
 named after Taras Shevchenko.
 Т/Т – Tyzhden Ua. Available at : <https://tyzhden.ua>.
 ТП/TP – Tverezyi pogliad: Internet portal. Available at : <https://tverezo.info>.
 ТЧ/TSN – TSN: site of information agency. Available at : <https://tsn.ua>.
 УД/UD – Ukrainskyi dosh: site of creative association. Available at : <https://ukrrain.com>.
 УІ/UI – Ukrinform. Available at : <https://www.ukrinform.ua>.
 УМ/UM – Ukraina moloda: a daily information and political newspaper.
 УН/UN – Ukrainian news. Available at : <https://ua24.pro>.
 УНов/Unov – Ukrainian news: website of the information agency. Available at : <https://ukranews.com>.
 УП/UP – Ukrainska Pravda: magazine site. Available at : <https://www.pravda.com.ua>.
 ХД/HD – Hvyliya Desny. Available at : <http://hvyliya.com>.
 ЦНет/Cnet – Censor.NET. Available at : <https://censor.net>.
 BBC – BBC News Ukraine. Available at : <https://www.bbc.com>.
 Д – Depo.ua. Available at : <https://www.depo.ua>.
 DW – Deutsche Welle. Available at : <https://p.dw.com>.
 G – Gazeta.ua. Available at : <https://gazeta.ua>.
 LB – LB.ua. Available at : <https://lb.ua>.
 Tex – Texty.org.ua: online edition. Available at : <https://texty.org.ua>.
 UR – Ukrrain: site of online publication. Available at : <https://ukrrain.com>.
 UTv – UA TV: site of the TV channel. Available at : <https://uatv.ua>.
 Yt – Youtube. Available at : <https://www.youtube.com>.
 Z – Znaj.ua. Available at : <https://znaj.ua>.
 ZIK – ZIK: site of information agency. Available at : <https://zik.ua>.
 ZN – ZN, UA. Available at : <https://zn.ua>.

M. I. STEPANENKO. THE LATEST PERIPHRASTIC SPHERE: ONOMASIOLOGICAL BACKGROUND, CONNOTATIVE POTENTIAL

Summary. Introduction. *The article reveals the specifics of the periphrastic dynamics of a clearly defined period – 2020. According to this lingual canvas, the course of events that took place in Ukrainian society was restored, and the people's participation was assessed.*

Goal. *To make the comprehensive analysis of the process of creation and identification of periphrastic inversions, which reflect the socio-political transformations in Ukraine of the period studied.*

Method. *The method of correlation of speech phenomena with different objects (to establish the relationship between the processes of secondary dominance and extra lingual factors that determine them), the method of contextual and situational analysis (to study the functional specificity of descriptive inversions), the method of component analysis (to identify motivational bases of paraphrases, characteristics of semantic correlation between combined lexical units) were used.*

Results. *From the standpoint of intra- and extralingualism, secondary nominations have been variously studied, consistently and concretely reflecting changes related to various spheres of social life, with the activities of those people who are directly or indirectly involved in state-building processes, Ukraine's entry into the international arena. It is proved, that in comparison with the previous period – 2004–2019 – the process of formation of common and occasional descriptive names became passive, the onomasiological basis of their creation narrowed, which is explained by the action of extralingual factors: political life in Ukraine became indistinct, passionate disputes subsided, pointless conversations, venerable masters of their craft fell out of politics, the degree of discussion decreased, the neological-periphrastic circle was localized around the President and his immediate entourage.*

The periphrastic corpus is differentiated into two semantic types: "Man", "Social Development". Each of them includes multifunctional periphrastic fields ("Petro Poroshenko", "Alexander Lukashenko", "Vladimir Putin", "Vladimir Zelensky", "Andrei Bogdan", "Andrei Yermak", "Mikheil Saakashvili", and "Leonid Kravchu", "Witold Fokin", "Arsen Avakov", "Alexei Goncharuk", "Ruslan Ryaboshapka", "Irina Venediktova", "Svyatoslav Piskun", "Patriarch Filaret", "Maxim Buzhansky", «Bill "On Amendments to Certain Legislative Acts on Teaching the State Language in Educational Institutions"», «Law "On Complete General Secondary Education"», «Political Party "Servant of the People"», «Political Party "Opposition Bloc – For Life"», "The system of government of Vladimir Zelensky", "Local elections in 2020", "Procedure for conducting a national poll by Vladimir Zelensky", "Ukraine", "Russia") with a set of their specific representatives. It is established that negatively connoted nominations dominate in the periphrastic sphere. Markers of pejorativeness and linguistic means of their explication are determined. It is established that the negative coloration of descriptive structures is due to the complexity of political life in Ukraine, the existence in the state of various political forces that ambiguously assess its current state and do not have a common view of its future.

Originality. *The study is the first (in Ukrainian linguistics) comprehensive description of descriptive phrases that characterize the significant and less significant events that took place in Ukraine in 2020.*

Conclusions. *The analysis gives grounds to assert that among the recorded common and occasional descriptive phrases are dominated by those that are part of the semantic type "Man". Secondary nominations are semantic and formal-grammatical polyfunctionality, the breadth of the spectrum of axiological tone. Negatively connoted descriptive inversions have higher productivity, which testifies to the complexity and contradictions of life in Ukraine.*

Key words: *political discourse, paraphrases, periphrastic field, semantic type "Man", semantic type "Social development", pejorativeness.*

*Надійшла до редакції 30.10.20
Прийнято до друку 22.11.20*